

رئیس فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی در همایش بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی گفت: هرجا سخن از ایران و ایرانی، هویت و ملیت ایرانی است، نام فردوسی مطرح است. حداد عادل که در همایش بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی و مراسم رونمایی از نشان قند پارسی در راستای پاسداشت زبان پارسی در تالار رودکی حضور داشت، افزود: برای ایرانیان مایه افتخاری است که کتابی دارند با بیش از ۱۰۰۰

هویت ایرانی با فردوسی عجین است

عرصه علم، اعراب بسیار تحت تاثیر ایرانیان قرار می‌گیرند. به این شکل که اولاً زمانی که ایرانیان متوجه می شوند زبان پهلوی رو به زوال است سریعاً متون پهلوی قدیم، اعم از متون علمی و ادبی تا متون حماسی، افسانه‌ها و خدای‌نامه‌ها را از پهلوی به زبان عربی ترجمه می‌کنند، مثل ابن مقفع که «کلیله و دمنه» را از پهلوی به عربی ترجمه می‌کند. از طرفی بسیاری از متون علمی و فلسفی یونانی توسط دانشمندان ایرانی به عربی ترجمه می‌شود که باعث می‌گردد علم و فلسفه یونانی وارد زبان عربی شود. از طرفی باید توجه داشته باشیم، با وجود این‌که بعد از گسترش اسلام، زبان عربی در ایران به عنوان زبان رسمی استعمال می‌شده همچنان نزد ایرانیان در جایگاه زبان دوم بوده، بنابراین حتی گویش‌های محلی خود را حفظ می‌کردند اما وقتی می‌خواستند کتاب بنویسند یا شعر بگویند از زبان عربی و فارسی استفاده می‌کردند، از این‌رو دانشمندان ایرانی آن زمان، بسیاری از آثار خود را به زبان عربی مکتوب می‌کردند که درصد قابل توجهی هم هست. بزرگانی چون ابن‌سینا، رازی، زرخشری و ابوریحان بیرونی بسیاری از آثارشان را به عربی نوشته‌اند یا شعرایی مثل «طغری اصفهانی» که شعر فارسی ندارد. از این رو این ایرانیان بودند که برای فهمیدن و یادگیری زبان عربی به استخراج و مکتوب‌کردن قواعد زبان عربی پرداختند، برای همین می‌بینیم ایرانیان در تالیف و صرف و نحو زبان عربی تا چه حد اهتمام داشتند. به علاوه، همان طور که می‌دانید در قرن دوم و سوم که نهضت ترجمه را شامل می‌شود، ایرانیان علوم را به عربی ترجمه می‌کردند و همزمان به اصلاح زبان عربی می‌پرداختند چراکه وقتی زبان علمی است، ماهیتاً متفاوت است با زبان عامیانه و شفاهی که اعراب استفاده می‌کنند؛ یعنی حتی اگر کسی به عربی هم مسلط بود باز قادر به خوانش این متون نبود و حتماً می‌بایست در این عرصه متخصص می‌بود تا بتواند متون این سینا یا رازی را بخواند چون وقتی زبان علمی است در ساختار واژگان هم نیازمند اصطلاحات علمی خواهیم بود، در اینجا هم می‌بینیم که لایه‌های خیلی مهم و بزرگی از واژگان و اصطلاحات توسط ایرانیان به زبان عربی اضافه می‌شود.

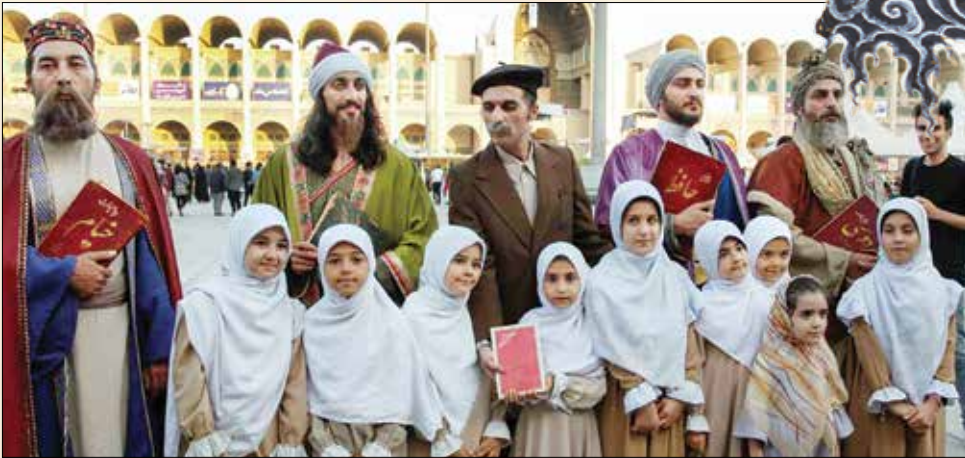
❏ در این مورد مثالی بزنید.

ایرانیان دائماً واژه‌ها را از زبان عربی وضع می‌کردند و در این کار از زبان فارسی هم کمک می‌گرفتند مثلاً زمانی که تصمیم گرفتند واژه‌شناسی و آواشناسی عربی را به زبان دقیق بنویسند، مثل ابن‌سینا که رساله‌ای در باب «اصوات» دارد، در این کار به واژگان جدیدی نیاز داشتند، همین جاست که کلمه «تجوید» توسط ایرانیان ساخته می‌شود. کلمه تجوید از گات «گات‌ها» که بخش‌های درخشانی از متون زرتشتی است و اتفاقاً در معابد و معابر به شکل موسیقایی و آهنگین اجرا می‌شده گرفته شده‌است؛ این «گات» در زبان عربی به «جاده» تبدیل شده، «جاده» مثل فعل «قال»، ریشه‌اش «جَوَدَ» خواهد بود. سپس در باب تغعیل (جَوَدَ، یَجَوِّدُ، تَجْوِید) واژه «تجوید» از آن حاصل می‌شود، می‌بینیم که چطور «گات» زرتشتی توسط خود ایرانیان وارد عربی‌شده در حالی که خوداعراب از آن بی‌خبرند و البته کم نداریم از این واژگانی که برساخته ایرانیان هستند برای پیشبرد علوم و زبان عربی.

❏ اهمیت تالیفات ایرانیان به زبان عربی تا چه اندازه پررنگ است؟

ارجاع می‌دهم به جلد دوم کتاب «خدمات متقابل ایرانیان و اسلام» استاد شهید مطهری. حدود ۲۰ صفحه از این کتاب با اشاره به نویسندگان مختلف به این موضوع پرداخته‌است. البته در این موضوع کتاب‌های بسیاری داریم؛ ازجمله آثار استاد عبدالحسین زرین‌کوب یا تالیفات دکتر ذبیح... صفا که در کتابی دوجلدی با عنوان «علوم

سال سابقه و ۶۰هزار بیت که امروز بعداز گذشت ۱۰۰۰سال، همه آن‌را می‌خوانندومی‌فهمند. این حیرت‌انگیزاست‌که قشراهی گوناگون مردم از عامه مدرسه نرفته تا استادان دانشگاه، همه با فردوسی و شاهنامه او سرکار دارند. در ادامه این همایش با حضور محمد مهدی اسماعیلی، وزیر ارشاد و فرشید مهدی‌پور معاون مطبوعاتی از نشان قند پارسی رونمایی شد و در ادامه از حیجایی کرلانگیج سفیر ترکیه در ایران، رحمان علی

برای آشنایی مخاطبان کودک و نوجوان با زبان فارسی، بازار کتاب با اکرم شاعران بزرگ ایران در سی‌وپنجاهمین نمایشگاه کتاب تهران حضور دارند

اعراب کتاب‌هایی می‌نویسند با عنوان مشاهیرالعرب که هر جلد آن را به یکی از مشاهیر اختصاص می‌دهند و در کمال تعجب از دانشمندان و چهره‌های بزرگ ایران‌زمین به‌عنوان مشاهیر عرب یاد می‌کنند. جلدی از این کتاب‌ها به اسم ابن‌سیناست، جلد دیگر به‌اسم زکریای رازی یا به‌نام خیام و حتی سعدی که او را شاعر عرب می‌دانند که البته اینها همه ناسپاسی خالص است. ما ایرانیان زبان عربی را بسیار قریه کردیم و آن را در همه زمینه‌ها گسترانیدیم و به آن عمق بخشیدیم.

❏ جلوتر برویم، بعد از این‌که شعر فارسی شکل منسجمی پیدا کرد، شعر و ادب ایرانی چه تأثیری بر ادبیات عرب داشته؟ از ابتدا تا همین دوران معاصر.

توجه داشته باشید که ما دانشی داریم تحت عنوان دانش بلاغت که قسمتی از آن به یونان و قسمتی دیگر به ایران باستان برمی‌گردد. این بلاغت ابزار شعر است، یعنی توصیف زیبایی و ظرافت شعر و استخراج قواعد آن در حوزه بلاغت و نقدالشعر جای می‌گیرد. از بین اعراب در قرون اول به‌شکل ابتدایی کسانی مثل ابن‌معنذتالیفاتی در این زمینه دارند اما بعد از آن بیشتر اسامی‌ای که به آن برمی‌خوریم ایرانیان هستند. مثل ابن طباطبایا، از اهالی

اصفهان که نویسنده کتاب «عیار شعر» است، یا در قرن پنجم عبدالقاهر جرجانی، زبان‌شناس و ادیب ایرانی که چهره بسیار مهمی است و تمام علم بلاغت عرب را تحت تاثیر قرار می‌دهد. در حدی که مبتکر معانی است و در هشت باب دانش معانی را پایه‌گذاری می‌کند. آثار بزرگش دو کتاب است به نام‌های «دلائل الاعجاز» و «اسرار البلاغه». در قرن ششم، شخصی ظهور می‌کند به‌نام یوسف بن محمد سکاکی که کتاب مفصلی می‌نویسد به نام «مفتاح‌العلوم» که در بخش سوم آن به دانش بلاغت پرداخته. در قرن هشتم شخصی به‌نام خطیب قزوینی مفتاح‌العلوم را خلاصه می‌کند و این خلاصه از قرن‌ها پیش تا همین امروز در حوزه‌های مختلف ادبی عربی و فارسی تدریس می‌شود. با این توضیحات می‌بینید که اعراب در زمینه بلاغت تا چه حد تحت تاثیر ایرانیان هستند. در این زمینه کتاب‌های بسیاری هم نوشته شده ازجمله کتاب «البلاغه عند العرب و الفرس» که سال ۱۳۹۰پنده این کتاب را مورد نقد و بررسی قرار دادم و نتایج آن به‌صورت مکتوب به چاپ رسیده است.

❏ در حسن ختام این گفت‌وگو از سروشکل این ارتباط در دوران معاصر برای ما بگویید.

در دوران معاصر هم این ارتباط به قوت خودش باقی است. مثلاً در ایران دهه‌هاست که شعر مقاومت اوج گرفته و میدان دارد. در بسیاری از کشورهای جنگ‌زده عرب‌زبان مثل فلسطین هم شاهد شعر مقاومت هستیم یا در دنیای عرب ما شاهد ساختارهای جدیدی از شعر، متفاوت از شعر سنتی هستیم، حتی اشعاری شبیه به اشعار نیمایی، چراکه همیشه اشعار و آثار ادبی و داستانی فارسی به عربی ترجمه می‌شده و آثار شعرای جهان عرب هم به فارسی برگردانده می‌شود. از این رو بدیهی است که این بده‌بستان‌ها و ارتباطات همیشه بوده، هست و خواهد بود.

میرعلی‌زاده معاون وزیر فرهنگ تاجیکستان، داوود حسینی مدیر موسسه بهار آفرینش در کشور گینه، آرسن اوکایان سفیر کشور ارمنستان در ایران، بلامر شوکلا وابسته فرهنگی هند، میخائیل فدروف، دبیر اول سفارت روسیه در ایران، مراد جانی بورییاف رئیس موسسه فرهنگی اکو و ناصر ابوشریف از فعالان فرهنگی فلسطین از غزه که در زمینه ترویج زبان فارسی فعالیت داشتند، تجلیل و نشان قند پارسی به آنها اهدا شد.

گزیده‌ای از بی‌شمار کلمه فارسی در زبان عربی

سجیل: معرب سنگ و گل، ابریق معرب آبریز، تنور از واژه اوستایی tanura، مقالید، جمع مقلاد (از کلید فارسی)، بیعانه (بیانه) قسمتی از پیش پرداخت، جهنم (از جهنم فارسی به معنی چاه زرف)، دینار از Denar پهلوی، پول رایج ایران قدیم (یکصد ریال)، شراوق: از سرابرده فارسی، ورده: از اوستایی vardda به معنی گل سرخ، قرطاس: کرباس، اقبال: جمع قفل (از کوپال فارسی)، کافور (kapur) پهلوی، سراج = از چراغ، عُلمان عُلمان به معنی جوان‌گل رو، زور = قوه، نیرو (از پهلوی zor، عبقری = آبکری (آبکاری)، زبانه = نگهبانان دوزخ، زبانه کشیدن شعله‌های آتش، اریکه = اوزنگه = ارانک به معنی بالش و متکا، چندبار در قرآن تکرار شده است. برج = از تبرج فارسی، زینت = زیور، الجزیه = گزیت، الُجُند = از واژه پهلوی gund گُند به معنی سیاه، بیض (بیضه) = از نجو اوستایی به معنی تخم و نژاد است که در پهلوی به ویج تبدیل و سپس بیج شده است. کلمه‌هایی مانند جانیی، جنایت، جناح، جنحه و . . . همگی از ریشه ج‌جناه که معرب شده «گناه» فارسی است، ساخته شده است. فن از واژه ین (پند) ساخته شده و در صیغه‌های گوناگون عربی فن، یفن، فنان، تقفن، متفنین و... از آن ساخته شده است. صبح از صباح و صباح از پگاه فارسی ساخته شده و مصباح و... از آن ساخته شده است. نظر عربی شده «نگر» است وانظر، ينظر، منظر و... از آن ساخته شده است. خیمه از واژه پهلوی گومه و کیمه (به معنی کلبه) گرفته شده و خیام، مخیم، خیم و یخیم از آن صرف شده‌است.

خندق (کندک)، دهقان (دهگان)، شُمَاق (سماک)، زنجبیل (زنجفیل)، صندل (چندل)، فیل (پیل)، شطرنج (شترنگ)، غریبال (گریبال)، یاقوت (یاکند)، طاس (تاس)، طراز (تراز)، نارنجی (نارنگی)، کنز (گنج)، سفید (سپید)، قلعه (کلات)، خنجر (خون‌گر)، صلیب (چلیبا)، نرگس = نرجس، هزاره = حضاره (تمدن)، ابریق به معنای آفتابه؛ از آبریز فارسی.

استبرق نام گیاهی است؛ از استبرک پهلوی. برزخ به معنای فاصل و مانع میان دو چیز؛ از برسنگ فارسی. برهان به معنی دلیل؛ از بُرهان فارسی. تنور به معنای جای پختن نان؛ از تنور پهلوی. جزیه به معنی مالیات؛ از گزیت فارسی. جناح واژه‌ای حقوقی؛ از گناه فارسی. درهم به معنی سکه نقره و پول؛ از درهم drahm پهلوی. دین به معنای ملت و دین؛ از دن den، پهلوی. رزق به معنای نان و غذای روزانه؛ از روچیک پهلوی. روضه به معنای باغ؛ از رودا roadah پهلوی. زنجبیل به معنی نوع خوردنی؛ از شنکیپیل sangipeل پهلوی. زور به معنی دروغ؛ از زور zur پهلوی. سجیل به معنی سنگی از گل پخته؛ از دو واژه سنگ و گل فارسی. سراج به معنی چراغ و مشعل؛ از چراغ فارسی.

سرپال به معنی شلوار؛ از شلوار فارسی. سوق به معنی بازار؛ از شوکا shoka پهلوی. فردوس به معنای بهشت؛ از پردیس puiridaezu اوستایی، فیل به معنی فیل؛ از پیل pil پهلوی. کتز به معنی گنج؛ از گنج ganj پهلوی. مانده به معنای سفره و غذا؛ از میذه فارسی myazd پهلوی. مُسک به معنای ماده‌ای خوشبو؛ از مشک mushk پهلوی.

نسخه به معنای رونوشت و کتاب؛ از نسک nask پهلوی و naska اوستایی (به معنی یک کتاب اوستا)، ورده به معنی گل؛ از ورد varda اوستایی و ورد varda پهلوی. وزیر به معنای وزیر و تصمیم گرفتن؛ از vītra اوستایی و vīθir پهلوی. یاقوت به معنی نوعی سنگ گرانبها از یاکن.

«کتاب بازی» در نمایشگاه کتاب

غرفه «کتاب بازی» توسط حوزه هنری کودک و نوجوان با رویکرد ایجاد بستری برای معرفی کتاب و انتشارات‌های تخصصی کودک و نوجوان به مخاطبان این گروه سنی در نمایشگاه کتاب فعالیت خود را آغاز کرد.

این غرفه دارای چهار بخش با عنوان‌های «کتاب بازی»، «قصه بازی»، «رادیو کتاب» و «هیسپووری» است که در هر یک رویدادهای متفاوتی پیگیری می‌شود. بخش قصه بازی، مبتنی بر قصه برای کودکان و تولید کاردستی، نقاشی و عروسک‌های انگشتی است. در این بخش مربیان ما به قصه‌گویی از روی کتاب‌های غرقه ما برای کودکان می‌پردازند و کودکان بر اساس آن قصه نقاشی می‌کشند و کاردستی درست می‌کنند.

در بخش بازی محیطی کتاب بازی نیز مجموعه‌ا از «بازی با ستاروهای مختلف تشکیل شده که هر یک توسط المان‌های محیطی و تبلیغی در سطح نمایشگاه به مخاطب معرفی می‌شود.

سوسن شاکرین نویسنده و آهنگساز درگذشت

سوسن شاکرین، نویسنده، موزیسین و مدرس موسیقی در ۶۹ سالگی، پس از گذراندن دوره‌ای بیماری درگذشت.

این هنرمند که متولد ۱۳۳۳ تهران بود، از نوجوانی و با علاقه بسیار در دوره‌های شبانه کنسرواتوار موسیقی، آموزش گیتار و سایر دروس تخصصی را آغاز کرد و بعدها نیز به طور آزاد، آموختن را ادامه داد و در سازمان کر اپرا، کر ارکستر سمفونیک و کر تالار رودکی حضوری فعال داشت.

از جمله کارهای او، ساختن موسیقی متن برای نمایش رادیویی «آهسته با گل سرخ» و موسیقی برای نمایش عروسکی «ماه پیشونی» است. او همچنین یک کتاب قصه برای کودکان به نام «آرزوی بزرگ چشمه» و دو کتاب موسیقی به چاپ رسانده است. سوسن شاکرین برای پنج فیلم بلند سینمایی در ایران موسیقی متن ساخته است. افسانه مه پلنگ محمد علی سجادی، برخورد سیروس الوند، یاد و دیدار، گل و به‌خاطر همه چیز هر سه از ساخته‌های همسرش رجب محمدین آثاری بوده‌اند که شاکرین برای آنها موسیقی متن ساخته بود.

دعوت «مبارک» به کتابخوانی

غرفه انتشارات نمایش در نمایشگاه کتاب تهران در روزهای برگزاری این رویداد فرهنگی، میزبان هنرمندان تئاتر و نویسندگان است و نمایش‌های مختلفی را در جهت ترویج کتابخوانی اجرا می‌کند.

در روزهای گذشته عروسک مبارک و دیگر عروسک‌های نمایشی در غرفه انتشارات نمایش به اجرای برنامه پرداختند. عروسک مبارک با کارهایش، لیبند را بر چهره مخاطبان نشانند و از آنها دعوت کرد تا سری به غرفه انتشارات نمایش بزنند و با تئاتر بیشتر آشنا شوند. ویژه‌برنامه دیگر انتشارات نمایش برای کودکان بود. دو عروسک با دو عروسک‌گردان که یکی از عروسک‌گردان‌ها نیز خود نوجوان بود، با کودکان هم‌کلام می‌شدند و چند دقیقه‌ای آنها را به دنیای خیال می‌بردند. نقل از شاهنامه نیز از دیگر برنامه‌هایی بود که در کنار غرفه انتشارات نمایش اجرا شد. انتشارات نمایش با ارائه و عرضه بیش از ۷۰ عنوان نسخه چاپی و ۱۷۰ عنوان نسخه الکترونیکی در این دوره از نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران حضور دارد.

ویژه نمایشگاه کتاب

یکشنبه ۲۴ اردیبهشت ۱۴۰۲ ■ شماره ۶۴۸۷